

Kimlik, birlik ve hukuk

MEHMET GÜN

10.03.2026 - 08:00
YAYINLANMA

09.03.2026 - 15:53
GÜNCELLEME

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkan Donald J. Trump'ın yönetimi ele almaya teşvik ettiği İran halkının bir kısmının, memnun olmasa da devletinin yanında durmak yerine, ülke içinde ve dışında ABD ve İsrail'in saldırısını kutlaması, millî birliğin bir ülkenin bekası için ne kadar önemli olduğunu ortaya koyuyor. Ülkesi petrol zengini olmasına karşın ekonomik krizle boğuşan, katı dini uygulamalar nedeniyle halkın önemli bir kısmının yönetimle ayrıştığı İran'da, devletin birlik modelinin halkı fakirleştirdiği, ülkeyi zayıflattığı ve hatta bölünmesine neden olabileceği görülüyor. Bu durumdan ders çıkarmamız, millî birlik ve beraberliğimizi daha da güçlendirerek önümüzdeki günlerde kritik gelişmelerin beklendiği bölgemizde duruşumuzu daha da sağlamlaştırmamız gerekiyor.

Devletler için “birlik (unity / cohesion)” mefhumu, devleti oluşturan halkın aynı siyasal çatı altında kalma ve bunu sürdürme iradesi anlamına gelir. Birlik, sadece coğrafi bütünlük değil ortak kimlik, siyasal meşruiyet, hukuk düzeni ve karşılıklı menfaat dengesi üzerine kurulur. Birliğin en güçlü psikolojik temeli, etnik, din veya hukuk temelli vatandaşlık gibi farklı şekillerde kurulabilen ortak kimliktir. Devletin meşruiyetinin ve devlet birliğinin en kritik kurumsal dayanağı ise hukuktur. Devletleri bir arada tutan şey kimlikten çok adalet duygusudur. Toplumsal adaleti yakından ilgilendiren fırsat eşitliği, bölgesel eşitsizliklerin azaltılması ve refah paylaşımı da birlik için kritik unsurlardır.

Modern devletlerde en güçlü meşruiyet kaynağı, hukuk önünde eşitlik ve anayasal vatandaşlıktır. En stabil birlik modeli, hukuk temelli vatandaşlık

birliği, yani eşit vatandaşlık, kültürel özgürlük ve güçlü hukuk devletidir. Güçlü devletlerin ortak özelliği, yüksek kaliteli yargı sistemidir. Sonuçta ekonomik refah üreten bu model, etnik homojenlik gerektirmez.

Osmanlı'da devlet birliğinin temel bağlayıcı unsuru din idi.

Müslümanlar'ın "millet-i hâkime" olduğu "millet sistemi"nde birliğin temeli, din ve padişaha sadakat idi. Modern milliyetçilik çağında çöken bu modelin yerine "cumhuriyet" in kurduğu birlik formülünde, din kamusal alandan çekildi, devlet kimliği seküler milliyetçilik üzerine kuruldu. Ancak bu modelde, zaman içinde, "kimlik çeşitliliği" ve "devlet-toplum mesafesi" şeklinde iki problem ortaya çıktı. "Sert kamusal tarafsızlık" modelinden uzaklaşan, "kültürel muhafazakâr devlet kimliği" oluşturma çabasının görüldüğü Türkiye'de birlik formülünün, son yıllarda, "din ve millî kimlik ile güçlü devlet" haline evrilmekte, fakat seküler kesimlerle bir ayrışmanın ortaya çıkmakta olduğu söylenebilir.

Daha ciddiye alınması gereken ise hukukun üstünlüğünün, yargının kurumsal yapısının ve bağımsızlığı ile yürütmeyi hukukla sınırlandırma yeteneğinin gerilemesi ve toplumda adaletsizlik hissinin yaygınlaşmasıdır. Bu son iki alan, Türkiye'nin birlik konusunda hızlıca gelişmesi gereken sahalardır.

Muhafazakarlık yükselirken hukukun koşulsuz olarak herkese üstün olacağı, temel hak ve özgürlüklerin etkin olarak korunacağı bir birlik modelinde, devlet kimliğinin toplum kültürüyle daha uyumlu olması ve Türkiye'nin, Müslüman toplumlara "modern devlet + dinî değerleri koruyup hayata geçiren bir toplum modeli" sunarak "soft power" yaratması mümkün olabilir. Böyle bir ortamda ahlaki değerleri

güçlendiren dini değerler, sosyal dayanışmayı artırıp güçlendirebilir. Fakat devlet dini referanslarla hareket etmeye başlarsa farklı inanç grupları ve seküler kesimler dışlanmış hissedebilirler ve sosyal kutuplaşma ortaya çıkabilir.

Eğer devletin ideolojik kimliği güçlenirse yargı ve hukuk da tarafsızlığını kaybedebilir. Bu da demokratik hukuk devletini zayıflatır, din, milliyetçilik veya ideoloji kurumların yerine geçer veya zayıflatırsa kurumsal kapasite düşebilir. Diğer bir deyişle din veya milliyet üzerinden kimlik oluşturmak istenirse kutuplaşma riski, bürokratik laik devlet anlayışı benimsenirse topluma yabancı elit devlet oluşması ve meşruiyet krizi ortaya çıkması söz konusu olacaktır.

Türkiye için sağlıklı ve uzun vadeli model oluşturmak istendiğinde Türkiye'nin tarihsel ve coğrafi gerçekliği, kültürel olarak muhafazakâr toplum ile kurumsal olarak tarafsız hukuk devletinin sentezini gerektirir. Bu sentezde devletin kapsayıcı, hukuk sisteminin tarafsız, yargının ise bağımsız ve hesapverir olması gerekir. Gerçekten de Türkiye'nin herkesin hukuk önünde koşulsuz eşitliğini güçlendirerek güçlü kurumlardan oluşan demokratik hukuk devletini benimsemesi, en ehven ve sürdürülebilir devlet birlik modeli olarak görünmektedir. Bu model, Türkiye'nin modern siyasi tarihinde kurumsallaşmanın zayıflığını, yargının yapısal sorunları ile hukukun üstünlüğü sorunlarını, iktidar değişince devlet kimliğinin de değişmesi nedeniyle yaşadığı kırılmaları da önleyebilecek niteliktedir. Böyle bir model, Türkiye'nin sosyolojisiyle çatışmayacağı gibi Avrupa demokrasileriyle de uyumludur.

Türkiye için en kritik mesele, birliği hukuk üzerinden oluşturmaktır. Her alanda, herkese ve her kesime karşı hukukun üstünlüğü sağlanarak Türkiye'de birlik, daha da güçlendirilebilir. Bir yandan devlet güçlerinin etkin kullanılmasını sağlayan, diğer yandan toplumsal güveni güçlendirerek dayanışmayı güçlendirirken yargı, en kritik devlet kurumudur. Yargının, olağan işlevini sağlıklı olarak gösterebilmesi, bağımsız ve hesapverir olması, yürütmenin aracı olmadığı gibi kendi içinde kapalı bir kast da olmayan demokratik bir kurum haline gelmesi gerekir. Bu, kanun önünde eşitlik ilkesinin istisnasız olarak gerçekleştirilmesi için de şarttır. Bu nedenle yargı reformu ve kamu görevlilerinin hesapverirliği, Türkiye'nin en temel birlik meselesidir.